

Z kroniki naukowej

PROBLEMY OGÓLNEGO KRYZYSU KAPITALIZMU (IX Międzynarodowa Szkoła Młodych Ekonomistów Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych)

Problemy ogólnego kryzysu kapitalizmu i jego pogłębienia się w czasach współczesnych były przedmiotem kolejnej — dziewiątej — Międzynarodowej Szkoły Młodych Ekonomistów, zorganizowanej w ramach działalności Komisji Wielostronnej Współpracy Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych do Badania Współczesnego Kapitalizmu przez Instytut Polityki Międzynarodowej i Ekonomiki (IPW) Niemieckiej Republiki Demokratycznej w dniach od 4 do 17 września 1977 r. w Eberswalde koło Berlina (funkcję dyrektora szkoły pełniła dr Gretchen Binus, zastępcy dyrektora — Thomas Friedlander, sekretarza naukowego — dr Eduard Ulmann). W imprezie tej uczestniczyli wykładowcy i słuchacze reprezentujący różne instytucje naukowe Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Rumunii, Węgier i ZSRR, a także dwaj wykładowcy z RFN.

Otwierając obrady, dyrektor IPW prof. dr M. Schmidt, podkreślił aktualność i ważność problemów, ujętych w programie szkoły, dla teorii ekonomicznej i praktyki gospodarczej, a przewodniczący Komisji Wielostronnej Współpracy Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych do Badania Współczesnego Kapitalizmu, prof. dr Lutz Maier, scharakteryzował dotychczasową działalność Komisji i przedstawił jej zamierzenia badawcze.

W pierwszym kompleksie tematycznym — *Metodologia teorii ogólnego kryzysu kapitalizmu* — ożywioną dyskusję zainicjował zastępca dyrektora IMEMO AN ZSRR, prof. dr I. J. Gurjew, przedstawiając w swoim wystąpieniu istotę ogólnego kryzysu kapitalizmu, jego przyczyny, mechanizm powstania, a także etapy i kryteria wyodrębniania faz ogólnego kryzysu oraz charakterystyczne cechy jego narastania.

Ogólny kryzys kapitalizmu — to proces historyczny obejmujący szeroko zarówno sferę ekonomiki, jak i polityki oraz ideologii. Początki jego sięgają okresu I wojny światowej i Rewolucji Październikowej. Powstał w wyniku wewnętrznych sprzeczności, a rozwija się na zasadzie wzajemnego oddziaływania wewnętrznych i zewnętrznych sprzeczności świata kapitalistycznego.

Dr M. Rumler z Instytutu Ekonomicznego Czechosłowackiej Akademii Nauk przedstawił problemy współczesnego państwowo-monopolistycznego kapitalizmu w świetle leninowskiego ujęcia imperializmu akcentując zwłaszcza kwestię wpływu rewolucji naukowo-technicznej na zmiany struktury kapitalizmu państwowo-monopolistycznego.

W drugim kompleksie tematycznym — *Kryzys systemu państwowo-monopolistycznego sterowania* — dyskusję zainaugurował kandydat nauk ekonomicznych M. Daskałow z Instytutu Ekonomicznego Bułgarskiej Akademii Nauk, wygłaszając referat pt. *Problemy i sprzeczności państwowo-monopolistycznego sterowania w latach siedemdziesiątych*. Jednym z głównych zadań państwowo-monopolistycznego sterowania jest prowadzenie polityki antycyklicznej, ukierunkowanej na eliminowanie względnie zmniejszanie wahań cyklicznych. Przejawia się ona w warunkach gospodarki narodowej i na gruncie międzynarodowym. W warunkach gospo-

darki narodowej głównym jej celem jest preferowanie bardziej efektywnych przedsięwzięć z zakresu regulacji cyklu w ramach długoterminowej polityki wzrostu gospodarczego. Uwidacznia się tu łączenie elementów teorii interwencjonizmu państwowego J. M. Keynesa i analizy nakładów oraz wyników produkcji W. Leontiefa. W skali międzynarodowej natomiast polityka ta odzwierciedla się w dążeniach do stworzenia ponadnarodowych form państwowo-monopolistycznego sterowania wzrostu gospodarczego.

Nowe tendencje internacjonalizacji kapitalizmu państwowo-monopolistycznego w aspekcie kryzysu interwencjonizmu państwowego scharakteryzował prof. dr L. Maier. Najważniejszym, jakościowo nowym, zjawiskiem w tej dziedzinie jest tendencja do internacjonalizacji państwowo-monopolistycznego sterowania, dążenie do ogólnego powiązania przedsięwzięć i instrumentów o charakterze międzynarodowym z wewnętrzną polityką ekonomiczną wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Jak dotychczas, formy państwowo-monopolistycznego sterowania w skali międzynarodowej, rozwijają się jednak bardzo powoli. Głównymi centrami internacjonalizacji procesu produkcji są prywatne koncerny typu monopolistycznego.

Problemy kryzysu państwowo-monopolistycznego sterowania były przedmiotem analizy dra R. Kowalskiego, kierownika zakładu IPW, oraz dra Z. Djende z Uniwersytetu Ekonomicznego im. K. Marksa w Budapeszcie, zaś dr N. S. Stanescu z Rumunii wypuklił w swoim wykładzie trudności systemu kapitalistycznego w rozwiązywaniu aktualnych problemów ludzkości jako wyraz ogólnego kryzysu kapitalizmu.

Państwowo-monopolistyczne sterowanie znajduje się obecnie w fazie przebudowy, a zjawiska kryzysowe występują w formach jego przejawiania.

Szeroką i ożywioną dyskusję wywołało wystąpienie prof. dra J. Hufschmida z Uniwersytetu w Bremie (RFN) dotyczące problemów pogłębiania się kryzysu ekonomicznego, polityki państwowo-monopolistycznej i polityki alternatywy demokratycznej w RFN. Mówiąc o aktualnych problemach polityki ekonomicznej RFN, J. Hufschmid wyraził opinię, że chociaż ogólnie przyjmuje się, iż Niemcy Zachodnie weszły ponownie w fazę ożywienia gospodarczego, to jednak stwierdzenie takie nie odpowiada w pełni prawdzie. Pierwszym wskaźnikiem braku stabilizacji gospodarki w fazie ożywienia jest wysoka liczba bezrobotnych wahająca się ok. 1 mln osób rocznie, drugim — skurczenie się dochodów zatrudnionych, a trzecim — polityka oszczędności budżetowych, która doprowadziła do ograniczenia usług socjalnych. Ważne miejsce w omawianym referacie zajęły problemy państwowo-monopolistycznej polityki gospodarczej RFN ze szczególnym uwzględnieniem warunków kryzysu. Mechanizm kryzysu gospodarczego wiąże się z tym, że im głębszy kryzys, tym do dyspozycji państwa pozostaje mniej środków, przy pomocy których może ono oddziaływać na procesy ekonomiczne. Chociaż w dalszym ciągu państwo realnie wywiera wpływ na gospodarkę przy pomocy impulsów fiskalnych, to w ostatnim czasie polityka ta spotkała się także z wieloma trudnościami. W tej sytuacji zrodziły się poglądy postulujące ograniczenia keynesowskiego zarządzania ekonomiką na korzyść kapitału prywatnego. Głosi się tezę, iż winę za kryzys gospodarczy ponosi państwo, w związku z czym powinno ono ograniczyć swój wpływ na rozwój gospodarczy i stworzyć warunki do reprivatyzacji stosunków ekonomicznych. Są to więc próby przekazania polityki ekonomicznej sile rynku, czyli monopolom.

W warunkach trudności polityki państwowo-monopolistycznego sterowania strategia powinna być konstruktywna i wszędzie przedstawiać konkretne, demokratyczne alternatywy wobec istniejącej sytuacji i oficjalnej polityki ekonomicznej, alternatywy które stanowiłyby krok naprzód na drodze przemian społeczno-gospodarczych.

Problemy rozwoju gospodarczego NRD przedstawił prof. dr H. S c h t i m e r l i n g, zastępca dyrektora Akademii Nauk Społecznych przy KC SED. Zwracając uwagę na główne tendencje rozwojowe podkreślił ważność systemu integracyjnego RWPG dla rozwoju gospodarczego NRD oraz rolę handlu zagranicznego w procesie wzrostu ekonomicznego.

Dyskusję w ramach trzeciego kompleksu tematycznego obejmującego problemy kryzysu międzynarodowego stosunków ekonomicznych kapitalizmu, zainicjował wykład prof. dra R. G ü n d e l a, kierownika zakładu IPW. Referent podkreślił ogromny wzrost internacjonalizacji kapitału prywatno-monopolistycznego. Obecnie korporacje międzynarodowe kontrolują 65% przedsięwzięć w ramach poszczególnych form międzynarodowych stosunków ekonomicznych krajów kapitalistycznych i 20% ich handlu zagranicznego. Zwrócił także uwagę na sprzeczność między prywatno-monopolistyczną integracją a międzynarodowym państwowo-monopolistycznym sterowaniem procesów ekonomicznych.

Ożywioną dyskusję wywołało wystąpienie dyrektora Instytutu Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Szczecińskiej prof. dra J. R u t k o w s k i e g o, dotyczące charakterystycznych cech eksportu kapitału krajów naftowych — członków OPEC w okresie ogólnego kryzysu kapitalizmu. Eksport kapitału z krajów naftowych na taką dużą skalę pojawił się jako nowe zjawisko we współczesnych międzynarodowych stosunkach ekonomicznych. Kraje te, do niedawna przeważnie zadłużone, nie odróżniają się w swojej strukturze społeczno-gospodarczej od pozostałych państw rozwijających się, osiągnęły znaczne nadwyżki dewizowe, a dzięki wzrostowi cen ropy naftowej doprowadziły do nowego podziału dochodów światowych. Referent zwrócił szczególną uwagę na tendencje w dziedzinie tworzenia nadwyżek oraz na sposoby ich wykorzystywania.

Problemy kryzysu ekonomicznego i depresji szczególnego rodzaju scharakteryzował członek rzeczywisty AN NRD prof. dr J. K u c z y n s k i. Depresja szczególnego rodzaju po raz pierwszy rozpoczęła się w latach dwudziestych naszego stulecia, a z pełnym nasileniem wystąpiła w latach trzydziestych, w okresie kryzysu ekonomicznego 1929 - 1933. W latach pięćdziesiątych ponownie rozpoczyna się depresja szczególnego rodzaju, a jej nasilenie przypada na koniec lat sześćdziesiątych i początek lat siedemdziesiątych.

Zagadnienia kryzysu walutowego w warunkach współczesnego kapitalizmu były przedmiotem wykładu prof. dra K. K o l l o h a z Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie. Podkreślając ważne problemy odrywania się kapitalistycznego systemu walutowego od złota zarówno w ramach poszczególnych krajów, jak też w skali międzynarodowej, pokazując skutki demonetyzacji złota w sferze walutowej baczna uwagę zwrócono na Specjalne Prawa Ciągnięcia (SDR), które w określonym okresie powinny zająć miejsce złota w kapitalistycznym systemie walutowym.

Czwarty kompleks tematyczny traktował o społeczno-politycznej niestabilności kapitalizmu i nowym etapie walki klasowej. Problemy te były tematem wystąpienia kandydata nauk historycznych K. G. C h o ł o d k o w s k i e g o z IMEMO AN ZSRR (*Społeczno-ekonomiczna niestabilność kapitalizmu w warunkach ogólnego kryzysu*); dr F a n d e r m e r a z IPW (*Wzrastająca niestabilność polityczna społeczeństwa kapitalistycznego jako przejaw zmierzchu kapitalizmu*); dra Ch. P i e r s c h a z IPW (*Walka ideologiczna między socjalizmem a imperializmem i kryzys ideologii burżuazyjnej w obecnym czasie*). Z kolei członek korespondent AN NRD prof. dr H. M e i s s n e r z Centralnego Instytutu Ekonomicznego AN NRD omówił zagadnienia kryzysu burżuazyjnej teorii ekonomicznej, która objęta została nim dlatego, że

nieadekwatnie odzwierciedla rzeczywistość ekonomiczną. Kryzys myślenia stanowi także odbicie procesów zachodzących w bazie.

Problemy ogólnego kryzysu kapitalizmu i jego narastania w obecnym czasie — to bardzo złożony kompleks zagadnień, z których w programie szkoły ujęte zostały najbardziej ważne i aktualne z punktu widzenia teorii myśli ekonomicznej i praktyki życia gospodarczego. Podkreślali to w swoich końcowych wystąpieniach przewodniczący Komisji Wielostronnej Współpracy Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych do Badania Współczesnego Kapitalizmu prof. dr L. Maier i dyrektor szkoły dr G. Binus, którzy równocześnie wyrazili serdeczne podziękowania wykładowcom i słuchaczom za twórczą i ożywioną dyskusję.

Do programu szkoły należało także zapoznanie się z osiągnięciami gospodarczymi, społecznymi i kulturalnymi kraju będącego organizatorem spotkania młodych ekonomistów. Towarzyszyła mu bardzo serdeczna atmosfera, sprzyjająca bezpośredniej wymianie myśli, informacji i doświadczeń naukowych oraz nawiązaniu kontaktów między młodymi pracownikami nauki.

Zdzisław Puślecki

